

Sygn. akt I PSKP 15/21

POSTANOWIENIE

Dnia 18 maja 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Rączka

SSN Romualda Spyt

w sprawie z powództwa H. T.
przeciwko Spółce R. Spółce Akcyjnej w B.
o rekompensatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 18 maja 2021 r.,
skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy
i Ubezpieczeń Społecznych w K.
z dnia 11 kwietnia 2019 r., sygn. akt IX Pa (...),

odrzuca skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Powódka H.K. wniosła odwołanie od wydanej przez pozwaną Spółkę R. S.A. w B. decyzji odmawiającej jej wypłaty rekompensaty w kwocie 10.000 zł z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla. Powódka twierdziła, że ponowne zawarcie związku małżeńskiego nie pozbawia jej statusu wdowy po zmarłym mężu emerycie górniczym.

Pozwana Spółka R. S.A. w B. wniosła o oddalenie powództwa, podnosząc, że powódka nie posiada już statusu wdowy po emerycie górniczym, gdyż zawarła ponowny związek małżeński. Za taką interpretacją przemawiają, zdaniem pozwanej, przepisy ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. - Prawo o aktach stanu cywilnego.

Sąd Rejonowy w B., wyrokiem z dnia 18 lipca 2018 r., zasądził od pozwanej Spółki R. S.A. w B. na rzecz powódki H.K. kwotę 10.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie a ponadto orzekł o kosztach sądowych i kosztach procesu.

Z ustaleń Sądu Rejonowego wynika, że powódka była żoną emeryta jednej z kopalń wchodzących w skład K. S.A. w K. Jej mąż emeryt górniczy zmarł. Od chwili śmierci męża powódka ma ustalone prawo do renty rodzinnej po zmarłym mężu na stałe i rentę tę pobiera. Będąc wdową po zmarłym emerycie górniczym, powódka zawarła ponowny związek małżeński.

W tym stanie faktycznym Sąd Rejonowy powołał się na art. 2 i art. 4 ustawy z dnia 12 października 2017 r. o świadczeniu rekompensacyjnym z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla (Dz.U. z 2017 r., poz. 1971) i stwierdził, że warunkiem koniecznym uzyskania prawa do rekompensaty jest kumulatywne spełnienie następujących przesłanek: (-) uzyskanie prawa do emerytury lub renty inwalidzkiej; (-) faktyczne pobieranie tego świadczenia; (-) posiadanie w trakcie pobierania świadczenia emerytalno-rentowego uprawnienia do bezpłatnego węgla zgodnie z zakładowymi przepisami prawa pracy; ewentualnie: (-) posiadanie statusu wdowy po zmarłym górniku, (-) posiadanie ustalonego prawa do renty rodzinnej po zmarłym emerycie lub renciście.

Zdaniem Sądu Rejonowego powódka spełniła te przesłanki, bowiem jest wdową po zmarłym emerycie górniczym, posiada ustalone na stałe prawo do renty rodzinnej po zmarłym mężu górniku i rentę tę pobiera.

W ocenie Sądu Rejonowego chybiony okazał się zarzut strony pozwanej, że powódka utraciła status wdowy na skutek ponownego zawarcia związku małżeńskiego.

Ustawa z dnia 12 października 2017 r. o świadczeniu rekompensacyjnym nie zawiera definicji pojęcia „wdowa” ani regulacji, które eliminowałyby powódkę z grona uprawnionych do rekompensaty. Definicji takiej nie zawierają również przepisy ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, na podstawie których powódka pobiera rentę rodzinną po zmarłym mężu. Ponowne zawarcie związku małżeńskiego nie pozbawiło powódki prawa do renty rodzinnej.

Sąd nie znalazł również podstaw do uznania, że powódka utraciła status wdowy na podstawie przepisów ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. - Prawo o aktach stanu cywilnego, gdyż stan cywilny danej osoby należy oceniać w odniesieniu do konkretnego małżeństwa. Stąd bez wątpienia uznać należy, że powódka jest wdową po zmarłym mężu emerycie górniczym, czego nie zmienia fakt, że w odniesieniu do kolejnego małżeństwa ma status osoby zamężnej.

Z tych przyczyn Sąd Rejonowy stwierdził, że powódka mimo ponownego zawarcia związku małżeńskiego nie utraciła statusu wdowy w odniesieniu do poprzedniego małżeństwa, a co za tym idzie – spełniła ustawowe przesłanki warunkujące nabycie prawa do rekompensaty z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla. Tym samym powództwo podlegało uwzględnieniu.

Apelację od wyroku Sądu Rejonowego w B. wniosła strona pozwana. W apelacji strona pozwana zaskarżyła wyrok w całości, zarzucając naruszenie prawa materialnego: art. 2 pkt 1 lit. b ustawy z dnia 12 października 2017 r. o świadczeniu rekompensacyjnym z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla, przez jego błędną wykładnię, a w konsekwencji niewłaściwe zastosowanie, polegające na uznaniu, że uprawnionymi do świadczenia rekompensacyjnego w rozumieniu powołanego przepisu ustawy są osoby, które po śmierci małżonka zawarły ponowny związek małżeński i pozostają w tym związku, chociaż ustawa stanowi wyraźnie, że uprawnionymi do rekompensaty są wyłącznie osoby, które posiadają status wdowy/wdowca po osobie, o której mowa w art. 2 pkt 1 lit. a ustawy o świadczeniu rekompensacyjnym.

Apelująca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i oddalenie powództwa w całości oraz orzeczenie o kosztach procesu za obie instancje.

Powódka wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu odwoławczym.

Sąd Okręgowy w K., wyrokiem 11 kwietnia 2019 r., na skutek apelacji strony pozwanej zmienił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w B. w ten sposób, że oddalił powództwo i zasądził od powódki na rzecz strony pozwanej kwotę 1.042,50 zł tytułem zwrotu kosztów procesu za obie instancje.

Sąd Okręgowy uznał apelację strony pozwanej za uzasadnioną.

Sąd pierwszej instancji przeprowadził postępowanie dowodowe w stopniu wystarczającym do ustalenia stanu faktycznego sprawy, nie można jednak podzielić jego stanowiska co do tego, że powódka jest osobą uprawnioną do otrzymania świadczenia rekompensacyjnego z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla, przewidzianego ustawą z dnia 12 października 2017 r. o świadczeniu rekompensacyjnym z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla.

Według art. 2 ust. 1 tej ustawy przez osobę uprawnioną rozumie się:

a) emeryta lub rencistę mających ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy i pobierających to świadczenie, uprawnionych w trakcie jego pobierania do bezpłatnego węgla na podstawie postanowień układów zbiorowych pracy, porozumień lub innych regulacji obowiązujących w przedsiębiorstwie górniczym, które utraciły moc obowiązującą przed dniem wejścia w życie ustawy, na skutek zawartych porozumień lub dokonanych wypowiedzeń,

b) wdowę, wdowca i sieroty mające ustalone prawo do renty rodzinnej po osobie, o której mowa w pkt a).

Zatem – oprócz kumulatywnego spełnienia przesłanek w postaci uzyskania prawa do emerytury lub renty inwalidzkiej i faktycznego pobierania tego świadczenia oraz posiadania w trakcie pobierania świadczenia emerytalno-rentowego uprawnienia do bezpłatnego węgla zgodnie z zakładowymi przepisami prawa pracy – osoba ubiegająca się o rekompensatę musi należeć do kręgu uprawnionych wskazanych w art. 2 ust. 1 pkt a lub b ustawy.

Sąd Rejonowy uznał, że powódka jest wdową po emerycie górniczym, byłym pracowniku pozwanej, a fakt, że pierwszy mąż powódki zmarł i powódka powtórnie wyszła za mąż, nie pozbawił jej prawa do rekompensaty. Nie straciła ona bowiem statusu „wdowy po pierwszym mężu”. W ocenie Sądu drugiej instancji z taką interpretacją pojęcia „wdowy” nie sposób się zgodzić.

Powołując się na przepisy ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, Sąd Okręgowy stwierdził, że powódka po śmierci pierwszego męża emeryta górniczego (byłego pracownika strony pozwanej) miała status wdowy. Jednak powtórne zamążpójście powódki spowodowało, że jej stan cywilny zmienił się z wdowy na kobietę zamężną. Zatem obecnie – w świetle przepisów ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego – powódka nie ma statusu

wdowy, lecz jej stan cywilny określa się jako „zamężna”. Skoro aktualny stan cywilny powódki to osoba zamężna, nie może ona posiadać równocześnie poprzedniego stanu cywilnego, bowiem obowiązuje ten, który został nabyty jako ostatni. Polskie prawo nie przewiduje sytuacji, w której dana osoba posiada więcej niż jeden stan cywilny. Brak jest podstaw do odmiennej interpretacji określenia „wdowy” użytego w ustawie z dnia 12 października 2017 r. o świadczeniu rekompensacyjnym z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla, bowiem ustawa ta nie przewidziała zachowania uprawnienia do spornego świadczenia w razie ponownego zawarcia związku małżeńskiego przez wdowę.

Z tych przyczyn z mocy art. 386 § 1 k.p.c. Sąd Okręgowy zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego wniosła powódka, zaskarżając wyrok ten w całości.

Skargę kasacyjną oparto na podstawach:

1) naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie: a) art. 2 ust. 1 pkt 1 lit. b, art. 2 ust. 2, art. 3, art. 4 w związku z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 23 listopada 2018 r. o świadczeniu rekompensacyjnym z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla oraz z tytułu pobierania bezpłatnego węgla przez osoby niebędące pracownikami przedsiębiorstwa górniczego (Dz.U. z 2019 r., poz. 29, dalej: ustawa z dnia 23 listopada 2018 r.), przez ich niezastosowanie i wskutek tego błędne przyjęcie, że powódka nie jest osobą uprawnioną do otrzymania rekompensaty jako wdowa mająca ustalone prawo do renty rodzinnej po osobie uprawnionej w rozumieniu art. 2 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 12 października 2017 r. o świadczeniu rekompensacyjnym z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla (Dz.U. z 2017 r., poz. 1971, dalej: ustawa o świadczeniu rekompensacyjnym), ponieważ ponownie zawarła związek małżeński, tracąc tym samym status wdowy, podczas gdy w toku postępowania apelacyjnego, z dniem 22 stycznia 2019 r., weszła w życie ustawa z dnia 23 listopada 2018 r., zgodnie z którą za wdowy, o których mowa w art. 2 pkt 1 lit. b ustawy o świadczeniu rekompensacyjnym, uznaje się również te osoby, które ponownie zawarły związek małżeński, tracąc status wdowy; b) art. 2 pkt 1 lit. b ustawy o świadczeniu rekompensacyjnym przez jego niewłaściwe zastosowanie wskutek przyjęcia, że powódka w związku z ponownym

zamążpójściem utraciła status wdowy uprawnionej do rekompensaty, w rozumieniu art. 2 pkt 1 lit. b ustawy o świadczeniu rekompensacyjnym, podczas gdy zgodnie z art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 listopada 2018 r. wdowy, o których mowa w ustawie o świadczeniu rekompensacyjnym, zachowują uprawnienie do rekompensaty także w razie ponownego zawarcia związku małżeńskiego;

2) naruszenia przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy: art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. ze względu na nieuwzględnienie przez Sąd Okręgowy w K. zmiany stanu prawnego zaistniałego w toku postępowania apelacyjnego, w związku z wejściem w życie z dniem 22 stycznia 2019 r. ustawy z dnia 23 listopada 2018 r., na mocy której osobą uprawnioną do rekompensaty jest także wdowa mająca ustalone prawo do renty rodzinnej po osobie, o której mowa w art. 2 pkt 1 lit. a ustawy o świadczeniu rekompensacyjnym, która ponownie zawarła związek małżeński, tracąc status wdowy, w wyniku czego doszło do uchybienia, polegającego na niezastosowaniu przez Sąd Okręgowy w K., w dacie orzekania (w dniu 11 kwietnia 2019 r.) zmienionych przepisów prawa materialnego, a to art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 listopada 2018 r., które to uchybienie miało wpływ na wynik sprawy.

Powódka wniosła o: (-) przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., gdyż skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, (-) uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego, w tym o kosztach zastępstwa procesowego według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w K. i orzeczenie co do istoty sprawy przez zasądzenie od strony pozwanej na rzecz powódki kwoty 10.000 zł tytułem świadczenia rekompensacyjnego z tytułu prawa do bezpłatnego węgla wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 3 kwietnia 2018 r. do dnia zapłaty, a także o zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności rozważenia wymagała dopuszczalność skargi kasacyjnej.

Zgodnie z art. 398² § 2 pkt 2 k.p.c., skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w sprawach dotyczących kar porządkowych, świadectwa pracy i roszczeń z tym związanych oraz o deputaty lub ich ekwiwalent.

Przedmiotem sporu (a następnie zaskarżenia) w rozpoznawanej sprawie była zasadność roszczenia powódki o zapłatę kwoty 10.000 zł jako rekompensaty z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla, czyli w istocie ekwiwalentu pieniężnego za przysługujący jej mężowi deputat węglowy, do którego, w swojej ocenie, nabyła prawo na podstawie ustawy z dnia 12 października 2017 r. o świadczeniu rekompensacyjnym z tytułu prawa do bezpłatnego węgla (Dz.U. z 2017 r., poz. 1971) oraz ustawy z dnia 23 listopada 2018 r. o świadczeniu rekompensacyjnym z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla oraz z tytułu zaprzestania pobierania bezpłatnego węgla przez osoby niebędące pracownikami przedsiębiorstwa górniczego (Dz.U. z 2019 r., poz. 29). Tak też przedmiot sporu (o rekompensatę) określiły Sądy obu instancji w komparycji swoich orzeczeń.

Zdaniem Sądu Najwyższego, określony w takich sposób przedmiot sporu bez wątpienia mieści się w pojęciu „sprawy o deputaty lub ich ekwiwalent”, użytym w art. 398² § 2 pkt 2 k.p.c., a określającym przedmiotowo rodzaje spraw, w których skarga kasacyjna jest niedopuszczalna bez względu na wartość przedmiotu zaskarżenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 5 lutego 2007 r., I PK 280/06, LEX 948795; z 6 lutego 2020 r., II UK 273/18, LEX nr 3017793).

Deputat węglowy to część wynagrodzenia za pracę dostarczana pracownikowi w naturze. Na podstawie układów zbiorowych pracy pracownicy przedsiębiorstw przemysłu górniczego (przede wszystkim kopalń) otrzymywali świadczenie w naturze w postaci bezpłatnego węgla. Celem wprowadzenia ustawy z dnia 12 października 2017 r. o świadczeniu rekompensacyjnym z tytułu prawa do bezpłatnego węgla było zrekompensowanie – do pewnego stopnia, w ramach możliwości budżetu państwa – strat finansowych poniesionych przez osoby, które otrzymywały bezpłatny węgiel w naturze lub w ekwiwalent pieniężny za węgiel, na podstawie układów zbiorowych pracy i związanych z nimi porozumień, a następnie utraciły to uprawnienie wskutek wypowiedzenia w tym zakresie układów zbiorowych

pracy i porozumień z nimi związanych. Realizacja celu ustawy miała nastąpić przez wypłatę z budżetu państwa świadczenia rekompensacyjnego z tytułu trwałej utraty prawa do bezpłatnego węgla.

Nie może ulegać wątpliwości, że rozpoznawana sprawa mieści się w kategorii spraw o deputaty lub ich ekwiwalent (w tym przypadku deputat węglowy lub jego ekwiwalent). Za utratę prawa do bezpłatnego węgla (deputatu węglowego) lub ekwiwalentu za bezpłatny węgiel osoby uprawnione miały otrzymać rekompensatę.

Prawdą jest, że deputaty węglowe i ekwiwalenty pieniężne za nie są traktowane jako składniki wynagrodzenia za pracę (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 23 września 1986 r., III PZP 36/86, LEX nr 14645), a roszczenia o ich zapłatę są roszczeniami majątkowymi. Rzecz w tym, że mimo majątkowego (płacowego) charakteru tych świadczeń ustawodawca wyłączył dopuszczalność wniesienia skargi kasacyjnej od wyroku rozstrzygającego o tego rodzaju roszczeniach. W następstwie stwierdzenia, że skarga kasacyjna okazała się niedopuszczalna przedmiotowo w związku z roszczeniem powódki o zasądzenie ekwiwalentu pieniężnego za deputat węglowy, podlegała odrzuceniu na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. w związku z art. 398² § 1 i § 2 pkt 2 k.p.c.

Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy we wcześniejszych orzeczeniach dotyczących rekompensaty za utratę prawa do bezpłatnego węgla (por. postanowienia: z 9 grudnia 2020 r., I PK 211/19, LEX nr 3182902; z 18 listopada 2020 r., I PK 228/19, niepubl.; z 12 stycznia 2021 r., I PSK 3/21, niepubl.; z 13 kwietnia 2021 r., I PSK 48/21, niepubl.).

Zasadność roszczenia o wypłatę ekwiwalentu pieniężnego lub innej rekompensaty za przysługujący deputat węglowy mieści się w pojęciu „sprawy o deputaty lub ich ekwiwalent”, użytym w art. 398² § 2 pkt 2 k.p.c., określającym przedmiotowo rodzaje spraw, w których skarga kasacyjna jest niedopuszczalna bez względu na wartość przedmiotu zaskarżenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 6 lutego 2020 r., II UK 273/18, LEX nr 3017793, a także z 23 czerwca 2020 r., II UK 315/18, LEX nr 3154203).

Niezależnie od niedopuszczalności skargi kasacyjnej, co doprowadziło do jej odrzucenia, należy wyjaśnić, dlaczego rozpoznawana skarga została przyjęta do rozpoznania.

Skarżąca powołała się na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej.

Zwróciła uwagę – i jest to słuszny zarzut – że Sąd Okręgowy w K. nie zastosował w chwili orzekania w rozpoznawanej sprawie aktualnego stanu prawnego, wynikającego z ustawy z dnia 23 listopada 2018 r. o świadczeniu rekompensacyjnym z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla oraz z tytułu pobierania bezpłatnego węgla przez osoby niebędące pracownikami przedsiębiorstwa górniczego (Dz.U. z 2019 r., poz. 29), której celem było usunięcie wątpliwości co do statusu wdowy po emerycie górnicznym i jej uprawnień do wypłaty świadczenia rekompensacyjnego także w sytuacji zawarcia powtórnego związku małżeńskiego. W stanie prawnym obowiązującym w chwili wydawania zaskarżonego wyroku wdowy po zmarłym emerycie górnicznym (pracowniku kopalń wchodzących w skład K. S.A.), które mają ustalone prawo do renty rodzinnej po takiej osobie i pobierają taką rentę, a które ponownie zawarły związek małżeński, nie traciły uprawnień do rekompensaty z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla, co wynika z art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 listopada 2018 r., zgodnie z którym za wdowy i wdowców, o których mowa w ust. 1 pkt 1 lit. a tiret trzeci, lit. b i d oraz art. 2 pkt 1 lit. b ustawy z dnia 12 października 2017 r., uznaje się również osoby, które ponownie zawarły związek małżeński, tracąc status wdowy lub wdowca.

Odrzucenie skargi kasacyjnej z powodu jej niedopuszczalności nie oznacza, że powódka nie ma racji.

Nie może jedynie dochodzić swoich racji przez wniesienie skargi kasacyjnej. Ma jednak do dyspozycji inne nadzwyczajne instrumenty prawne, z których może skorzystać.